

BLACK GOLD

WAKE UP AND SMELL THE COFFEE

A FILM BY NICK AND MARC FRANCIS

www.blackgoldmovie.com

**"REMARKABLE – A MOVING BUT SCANDALOUS STORY.
BLACK GOLD HAS EXTRAORDINARY POWER"** THE DAILY TELEGRAPH
LINDA NEWSON

"VISUALLY RAVISHING" VARIETY
ROBERT KOEHLER

"SCATHING, VIVID & GALVANIZING" TIME OUT (NEW YORK)
MARK HOLCOMB

Handleiding

om met de film te werken in de klas

Doelgroep: derde graad secundair onderwijs (ASO, TSO)

WWW.DOGWOOF.COM WWW.MYSPACE.COM/BLACKGOLDMOVIE

SPEAR-IT FILMS in association with FULCRUM PRODUCTIONS & THE DOC FACTORY Present BLACK GOLD
Filmed, Directed & Produced by MARC FRANCIS & NICK FRANCIS
Editor RUSH WILLIAMS Executive Producer CHRISTOPHER NIND Music ANDREAS KAPSALES
Graphic Design WNY NOT ASSOCIATES Associate Producers ØSTEIN THORSEN and CLAIRE LEWIS

1. Link met de vakoverschrijdende eindtermen – secundair onderwijs 3de graad

1.1 Leren leren

3. De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en -kanalen kritisch selecteren en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

4. De leerlingen kunnen zelfstandig informatie kritisch analyseren en synthetiseren.

7. De leerlingen kunnen op basis van hypothesen en verwachtingen mogelijke oplossingswijzen realistisch inschatten en uitvoeren.

12. De leerlingen kunnen toekomstgerichte conclusies trekken uit leerervaringen.

13. De leerlingen kunnen de oorzaak van slagen en mislukken objectief toeschrijven.

15. De leerlingen kunnen communiceren over hun eigen interesses, capaciteiten en waarden.

19. De leerlingen kunnen de verschillende fasen van een keuzeproces doorlopen en rekening houden met de consequenties.

20. De leerlingen kunnen omgevingsinvloeden op het keuzegedrag onderkennen en er zich tegenover positioneren.

1.2 Milieueducatie

2. De leerlingen kunnen het normverleggend en grensoverschrijdend karakter van milieuvervuiling bij productie en verbruik illustreerwren.

4. De leerlingen hebben bij het kopen van goederen en verbruiken van diensten oog voor nieuwe milieuvriendelijke alternatieven of klein schalige initiatieven in het kader van een duurzame ontwikkeling.

6. De leerlingen zijn bereid ethische normen te hanteren ten opzichte van scenario's van bijvoorbeeld economische groei, welvaartsontwikkeling, demografische evolutie en biotechnologische ontwikkeling op mondiaal vlak.

1.3 Opvoeden tot burgerzin

10. De leerlingen kunnen hun eigen wensen of behoeften omzetten in hulp- en informatievragen.

13. De leerlingen kunnen de rol van internationale instellingen illustreren.

14. De leerlingen kunnen met enkele voorbeelden aantonen dat de mondiale dimensie in onze samenleving steeds explicieter wordt op o.m. politiek, economisch en cultureel vlak en dat deze evolutie voordelen biedt maar ook problemen en conflicten oplevert.

15. De leerlingen kunnen de complexiteit van internationale samenwerking toelichten aan de hand van de concepten onderlinge afhankelijkheid, beelden en beeldvorming, sociale rechtvaardigheid, conflict en conflictantering, verandering en toekomst. 16. De leerlingen kunnen aangeven dat er verschillende opvattingen zijn over welvaart en over de herverdeling van deze welvaart.

17. De leerlingen zijn gevoelig voor het belang van persoonlijke inzet voor de verbetering van het welzijn en de welvaart in de wereld.

1.4 Gezondheidseducatie

1. De leerlingen nemen een kritische houding aan tegenover hun voedingspatroon en zijn bereid het aan te passen, rekening houdend met criteria voor een evenwichtige voeding binnen diverse voedingsystemen.

2. Boeren strijden tegen vrijhandel

Een campagne van Oxfam-Wereldwinkels, 11.11.11 en vredeseilanden

Our hope is one day the consumer will understand what they are drinking. Consumers can bring a change if awareness is given to consumers. It is not only coffee, all products are getting a very low price – and the producers are highly affected.
Tadesse Meskela – Black Gold

2.1 Inleiding: '2015 – De tijd loopt', een campagne voor de Millenniumdoelstellingen

Het gaat niet goed met de landbouw in de wereld. De boeren kunnen er niet meer van leven, het milieu heeft er onder te lijden. De grootschalige, nog steeds toenemende industrialisering weegt zwaar op het eeuwenoude evenwicht tussen mens en milieu. Van de ruim 850 miljoen mensen die wereldwijd honger lijden, zijn er 600 miljoen afhankelijk van de landbouw. Vreemd, want er is op deze wereld voldoende voedsel voor minstens 9 miljard mensen, en we zijn maar met 6,5 miljard. Wie de honger nuchter beschouwt, botst af en toe op nog andere ongerijmdheden. Hoe is het mogelijk dat net die mensen die ons voedsel produceren honger lijden? Enerzijds hebben zij onvoldoende inkomen om in hun dagelijkse noden te voorzien. Anderzijds worden zij in hun productieproces geconfronteerd met een aantal problemen. Eén van de grootste is een te lage prijs die deze boeren voor hun producten aangeboden krijgen. Deze prijs dekt hun productie-, transport- en andere kosten niet.

De Millenniumdoelstellingen

In 2015 zou de wereld er wel eens heel anders kunnen uitzien. Dat is in elk geval wat 191 staatshoofden beloofden, toen ze in 2000 de Millenniumdoelstellingen van de Verenigde Naties hebben ondertekend om tegen 2015 de armoede in de wereld terug te dringen en onrecht drastisch aan te pakken.

De acht Millenniumdoelstellingen zijn

1. Honger en extreme armoede halveren
2. Basisonderwijs voor iedereen
3. Stimuleren van gelijkheid tussen mannen en vrouwen en versterking van de positie van vrouwen
4. Kindersterfte reduceren
5. Verbeteren van de gezondheid van moeders
6. Bestrijden van hiv/aids, malaria en andere ziektes
7. Een duurzaam milieu garanderen
8. Een wereldwijd bondgenootschap voor ontwikkeling tot stand brengen

De Millenniumdoelstellingen kunnen een belangrijke stap zijn in de strijd tegen armoede. Deze beloftes moeten ingelost worden. Maar we willen méér. We willen armoede helemaal de wereld uit; een halvering kan nooit genoeg zijn. We willen blijvende oplossingen voor het armoedeprobleem, geen oplapwerk. We geloven dat de Millenniumdoelstellingen een keerpunt kunnen vormen in de geschiedenis. Die kans mag niet verloren gaan.

'2015 – De tijd loopt'

Overall ter wereld worden campagnes gevoerd om regeringen aan hun beloftes te herinneren. In Vlaanderen gebeurt dat onder de naam '2015 – De tijd loopt'. Noord-Zuidorganisaties, de milieubeweging en enkele boeren- en consumentenverenigingen sloegen in 2005 de handen in elkaar voor een leefbare en milieuvriendelijke landbouw in Zuid en

Noord. Ze willen er samen voor ijveren dat tegen 2015 de zowat 600 miljoen boeren en landarbeiders die wereldwijd structureel honger lijden, zichzelf, hun families en hun landgenoten kunnen voeden.

In het kader van '2015 – De tijd loopt' focussen Oxfam-Wereldwinkels, 11.11.11 en Vredeseilanden in 2007 en 2008 op de strijd van boeren tegen de ongebreidelde vrijhandel.

2.2 Boeren strijden tegen vrijhandel

Honger de wereld uit, daar gaan we voor. De campagne 'Boeren strijden tegen vrijhandel' vertrekt van de eerste Millenniumdoelstelling: de halvering van armoede en honger in de wereld. De eerste Millenniumdoelstelling gaat echter niet ver genoeg, want armoede en honger moeten helemaal de wereld uit. Bovendien zijn we anno 2008 nog ver van de realisatie van die eerste doelstelling. Als de trend zich doorzet, zullen in 2015 nog altijd 827 miljoen mensen in extreme armoede leven. Dat is 200 miljoen meer dan wat de regeringsleiders in 2000 zijn overeengekomen. En dat zijn nog steeds 827 miljoen mensen in extreme armoede te veel.

Toch is de wereld in staat iedereen te voeden. De hamvraag is dan ook niet of de wereld gevoed kan worden, wel wie hem zal voeden en onder welke voorwaarden. De landbouwsector is veel te belangrijk om over te laten aan de vrije markt. Landbouw speelt een noodzakelijke rol op vlak van tewerkstelling, milieubeheer, bodemvruchtbaarheid, voedselzekerheid, ... Een landbouwbeleid mag niet enkel gericht zijn op de laagste prijs, maar moet de integrale ontwikkeling tot doel hebben.

Ongeveer 80% van de ondervoeden leeft op het platteland. 70% van de mensen die ondervoed zijn, zijn afhankelijk van landbouw. Boeren produceren voedsel voor zichzelf, maar ze verkopen ook hun producten om inkomsten te krijgen. Hierbij worden zij geconfronteerd met verschillende obstakels. Boeren in het Zuiden, die voor de lokale en nationale markt produceren, kunnen niet opboksen tegen de goedkoop ingevoerde producten die hun plaatselijke markten overspoelen. Boeren in het Zuiden, die grondstoffen voor de internationale markt produceren, worden dan weer geconfronteerd met lage en vooral instabiele prijzen. Zo belanden boeren massaal in een doodlopend straatje van honger en armoede.

In de afgelopen decennia is de prijs voor landbouwproducten sterk gedaald, waardoor boeren niet meer kunnen overleven van hun stiel.

Het huidige globale landbouwsysteem doet de overgrote meerderheid van de boeren geen goed en helpt honger de wereld niet uit. Daarom gaan boeren wereldwijd zich organiseren. Enerzijds in lokale boerenorganisaties die trachten het productieproces, de verwerking en de vermarkting te verbeteren. Anderzijds in lokale en regionale netwerken die het beleid willen beïnvloeden. Ze zoeken allianties met andere middenveldorganisaties, zowel in Noord als in Zuid. Maar nog altijd zijn ze 'de kleintjes' die niet kunnen optornen tegen de 'groten der aarde', namelijk de agro-industrie en - vooral - de grootdistributie.

Ook Vlaamse boeren zitten vaak in moeilijke papieren. In de voorbije decennia zijn er tienduizenden met hun bedrijf moeten stoppen. Gelukkig kunnen zij rekenen op een sociaal vangnet, wat in het Zuiden helaas niet het geval is.

Maar de tegenbeweging van boeren is aan de gang. Wereldwijd groeit de kracht van sociale bewegingen die actief zijn op het vlak van landbouw en voedselproductie. Maar de allerarmsten

en de structureel ondervoede mensen zijn nog te zwak om van zich te laten horen op de internationale scène.

2.3 De handel in landbouwgrondstoffen en grondstoffenakkoorden

Enkele jaren geleden trokken de ontwikkelingslanden aan de alarmbel: de prijzen voor de grondstoffen bereikten een historisch dieptepunt. De grondstoffencrisis had zeer zware gevolgen voor miljoenen kleine familiale boeren en landarbeiders. Veel boeren zijn door de crisis gestopt met produceren en investeren. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de prijzen van de grondstoffen na een tijd opnieuw gingen stijgen. Maar dat wil niet zeggen dat het probleem is opgelost. De crisis is nog niet voorbij, het is niet omdat sommige prijzen op dit moment weer hoger liggen dat de boeren een duurzaam inkomen kunnen verdienen. De markt is nog even instabiel als enkele jaren geleden, vele ontwikkelingslanden zijn voor hun inkomsten nog steeds sterk afhankelijk van de export van landbouwgrondstoffen.

Zonder een oplossing voor de grondstoffencrisis is het voor miljarden mensen niet mogelijk om uit de armoede te geraken.

Het eerste grondstoffenprobleem: overproductie

Er is al vele jaren een overproductie van tropische exportgrondstoffen. Er zijn verschillende ‘boosdoeners’. De Wereldbank en het Internationaal Muntfonds hebben ontwikkelingslanden aangemoedigd om te investeren in sectoren waar ze het meest efficiënt konden produceren. Maar als zoveel landen hetzelfde gaan produceren, dan wordt het aanbod groter dan de vraag en kelderen de prijzen. De prioriteiten van het landbouw- en voedselbeleid wereldwijd zijn niet gericht op de noden van kleinschalige landbouwers, nomaden en vissersgemeenschappen, maar op die van de industriële landbouw, de veeteelt en de visproductie. De industrialisering heeft geleid tot een concentratie van landbouwgronden en productiemiddelen in handen van grote landeigenaars, agrobusiness en andere commerciële entiteiten. Een handvol multinationale ondernemingen is er in geslaagd om controle te krijgen over de handel, de verwerking en de verkoop van voeding. De dertig grootste supermarkten in de wereld nemen ongeveer een derde van alle voedselverkoop voor hun rekening. Multinationale ondernemingen nemen een enorme vlucht, niemand heeft er greep op. De nationale politici hebben onvoldoende hefboomen om deze ontwikkelingen te sturen. Bovendien komen de subsidies, bijvoorbeeld van de Europese Unie, vooral terecht bij industriële en verwerkende landbouwbedrijven en niet bij de kleinere gezinsbedrijven die de steun het meest nodig hebben.

Het tweede grondstoffenprobleem: instabiele prijzen

Prijzen op de grondstoffenmarkten kunnen zowel op korte als lange termijn instabiel zijn. Prijzen zijn ondermeer instabiel door natuurlijke oorzaken (het weer, ziektes, plagen en natuurrampen). Hun impact op de oogst kan zorgen voor plotse tekorten of onverwachte overschotten, maar de vraag naar de grondstoffen varieert te weinig om op dit soort situaties te kunnen inspelen. De overgrote meerderheid van de boeren heeft te weinig kennis en te weinig investeringsmiddelen om moderne technieken te gebruiken om deze natuurlijke oorzaken beter te kunnen beheersen. Als een afgewerkt product een rage wordt, stijgt de vraag plots enorm en kan de productie het aanbod verhogen. Bij landbouwgrondstoffen kan dit niet, het duurt bij vele gewassen jaren vooraleer ze geoogst kunnen worden. Bovendien zijn investeringen nodig om nieuwe gewassen aan te planten. Hierdoor kan

het aanbod moeilijk inspelen op een veranderende vraag. Ook speculatie bij landbouwgrondstoffen zorgt voor instabiele prijzen. Vooral termijnmarkten trekken speculatie aan. Beleggers hebben geavanceerde manieren om de risico’s, verbonden aan landbouwgrondstoffen, te beheersen. In plaats van de huidige marktprijs te betalen, sluiten speculanten contracten af met handelaars voor grondstoffen die ze pas 6 tot 18 maanden later zullen kopen. De hoeveelheid grondstoffen die op deze manier (enkel op papier) worden verhandeld, overtreft ver de werkelijke hoeveelheid grondstoffen die wordt verhandeld. Bij grote tekorten of bij overproductie versterken speculanten de heersende prijstrends en accentueren ze de instabiliteit.

Het derde grondstoffenprobleem: de vrije markt

De ernst van de grondstoffencrisis vereist een structurele aanpak. Om te beginnen moet de overproductie worden aangepakt, zoniet is een stabiele prijs niet haalbaar. Er bestaan verschillende mechanismen om de productie te beheersen: aanbodquota’s, bufferstocks, kwaliteitsverbetering, diversificatie, … . Zulke regels kunnen afgesproken worden binnen het kader van de zogenaamde grondstoffenakkoorden. Deze bestaan al sinds eind jaren 1950. Een grondstoffenakkoord wordt gesloten tussen consumerende en producerende landen van een bepaalde grondstof om de prijzen te beheersen door elk land een productiequotum op te leggen en stocks aan te leggen. Vandaag speelt steeds meer de vrije markt. Landen staan onder druk om marktregulerende initiatieven op te geven. De Afrikaanse landen vragen de Wereldhandelsorganisatie (WTO) om dergelijke maatregelen te mogen nemen, maar tot nog toe gaf de WTO hier geen toelating voor. Tegelijkertijd claimt de Europese Unie het recht om onbeperkte toegang tot grondstoffen te hebben. Zo verliezen ontwikkelingslanden het recht om de grondstoffenprijzen te beïnvloeden door de export te beperken. Ondertussen blijven de EU en de VS hun landbouwproducten uitvoeren met behulp van subsidies.

De gevolgen van de prijsschommelingen hebben niet enkel een invloed op de sector van de landbouwgrondstof, maar treft ook andere sectoren van een land. Als een boer weinig inkomsten heeft, kan hij ook minder spenderen in de lokale winkeltjes, aan gezondheidszorg, onderwijs en transport.

2.4 De eisen van de campagne ‘Boeren strijden tegen vrijhandel’

Voedsel is een mensenrecht. Iedereen heeft recht op goede en gezonde voeding. Al te veel mensen blijven van dit basisrecht evenwel verstoken. De liberalisering van de landbouwmarkt en de grootschalige en toenemende industrialisering maken het er niet beter op. Het kan anders: wij pleiten voor duurzame landbouw en willen het huidige discours over vrijhandel omvormen tot een discours gebaseerd op voedselsoevereiniteit.

10 politieke eisen van de campagne

- Recht op afschermen van lokale markten garanderen
- Kwaliteitsbevorderende handelsregels stimuleren
- Dumping van landbouwproducten stoppen
- Eerlijke en stabiele prijzen voor landbouwproducten
- De greep van multinationals op de landbouw beperken
- Kleinschalige duurzame landbouw in het Zuiden steunen
- De positie van de vrouwen in de landbouw versterken
- Regionale landbouwmarkten stimuleren
- Milieuvriendelijke productie in het Noorden stimuleren
- Duurzaam consumentengedrag promoten.

3. Black Gold: het verhaal van de Ethiopische koffie

If you ask me why I don't want to become a coffee farmer ...

My grandfather who was a coffee farmer got minimal reward for his work. My father who toils until his back breaks can't get a fair price for his coffee and generate sufficient cash to meet the demands of his family. It has trapped him in the hardships of life. And me also.

Burte Arba's younger son – Black Gold

Black Gold

- Black Gold
- Regie en productie: Marc Francis & Nick Francis
- Engeland, 2006
- 77 ’

3.1 Samenvatting van de film

De documentaire ‘Black Gold’ toont “het gevecht van een man voor eerlijke handel!”. Multinationale koffiebedrijven zijn heer en meester in onze supermarkten en domineren de koffie-industrie, goed voor een omzet van zo’n 80 miljard dollar. Koffie is vandaag de op één na belangrijkste handelswaar ter wereld, na olie. Maar terwijl wij voor een espresso of een cappuccino op een terrasje nog evenveel betalen, zakten de prijzen betaald aan de koffieboeren tot zo’n laag niveau dat veel boeren genoodzaakt werden om hun koffievelden te verlaten. Nergens is deze paradox zo duidelijk als in Ethiopië, de bakermat van de koffie. ‘Black Gold’ volgt Tadesse Meskela, een man met een missie: ‘zijn’ 74.000 koffieboeren van het faillissement vrijwaren. En terwijl ‘zijn’ koffieboeren alles in het werk stellen om één van de meest kwaliteitsvolle koffies ter wereld te oogsten, reist Tadesse Meskela de wereld rond om opkopers te vinden die voor deze koffie een eerlijke prijs willen betalen. Tegen de achtergrond van Tadesse’s reis naar Londen en Seattle maakt de film de enorme macht duidelijk van de multinationals die de wereldkoffiehandel domineren. ‘Black Gold’ neemt ons ook mee naar de koffieboeren in het zuiden van Ethiopië. Eens de ruggengraat van de nationale economie, leven ze nu in grote armoede. Door de grote fluctuaties van de koffiemarkt verloren duizenden families hun inkomen. Ze zijn nu afhankelijk van internationale voedselhulp.

3.2 Achtergrondinfo

De crisis in de koffiesector is een goed voorbeeld van de crisis in de grondstoffensector. Koffie is uitgegroeid tot het symbool van de landbouwmarkt die geen voordelen oplevert voor kleine producenten in ontwikkelingslanden. Kleine boeren produceren ongeveer 75% van de koffie in de wereld. Hoe komt het toch dat deze boeren door de verkoop van de koffie niet eens hun productiekosten kunnen dekken? Nergens is die paradox zo duidelijk aanwezig dan in Ethiopië: de bakermat van de koffie. Koffie is de slagader van de Ethiopische economie: hij zorgt voor de helft van de exportinkomsten, zowat 400 miljoen dollar per jaar.

Vier multinationale ondernemingen domineren de globale koffiemarkt

Nestlé

- Bekende merken: Nestea, Smarties, Perrier, Vittel, Kitkat
- Met het merk Nescafé bezit Nestlé wereldwijd zowat 13% van de koffiemarkt

Kraft

- Bekende merken: Philadelphia, Cote d’Or, Milka

Procter & Gamble

- Minimaal aanwezig op de Belgische markt, maar we reldwijd goed voor 13% van de koffiemarkt

Procter & Gamble

- Bekende merken: Pampers, Always, Tampax, Dreft, Ariel, Pringles
- Wereldwijd zowat 4% van de koffiemarkt

Sara Lee

- Bekende merken: Wonderbra, Sanex, Champion
- Douwe Egberts, een dochteronderneming van Sara Lee, heeft ongeveer 50% van de Belgische koffiemarkt in handen met merken als Douwe Egberts, Jacquemotte, Moccona en Zwarte Kat. Wereldwijd is Sara Lee goed voor ongeveer 10% van de koffiemarkt

Starbucks en Ethiopië

Starbucks is de grootste koffieshopuitbater ter wereld. Op 40.000 locaties worden dagelijks zowat 15 miljoen kopjes koffie verkocht. De keten verkoopt de Ethiopische Sidamokoffie voor 26 dollar per pond. Slechts 1,10 dollar hiervan komt bij de boer terecht. Begin 2005 legde de Ethiopische overheid een aanvraag voor aan het Patentbureau in de Verenigde Staten. Ethiopië wilde de namen Yirgacheffe, Harrar en Sidamo, drie van de bekendste koffies, registreren. Door een naam te registreren kan hij niet zomaar op de verpakking, maar moet je er toestemming voor hebben, een licentie voor aanvragen. Bedoeling is dat koffiebedrijven de licentie gratis kunnen aanvragen, maar dat de licenties de overheid meer invloed op de verdelers geven, zodat een groter deel van de consumentenprijs ook bij de producenten terecht komt. Een bekend voorbeeld van registratie is de Champagne uit Frankrijk. Het Amerikaanse Patentbureau blokkeerde aanvankelijk, op aanraden van Starbucks, de registratie van Harrar en Sidamo. Na maandenlang getouwtrek, met protest van onder andere Oxfam Internationaal, de Ethiopische koffieproducenten en zelfs de consumenten van Starbucks, die een petitie met 96.000 handtekeningen overhandigden, is de keten van koffieshops in maart 2007 gezwicht. Starbucks startte onderhandelingen met Ethiopië, die tenslotte uitmondde in de ondertekening van een akkoord. Door het akkoord ondersteunt Starbucks als één van de eersten uit de bedrijfswereld het vernieuwende handelsmerkinitiatief van Ethiopië, dat meer controle over haar kwaliteitskoffiemerken wil krijgen. De VS registreerden ondertussen de namen van de drie koffiemerken. Dit koffiepatent kan een precedent zijn voor andere grondstoffen. Het kan veel ontwikkelingslanden ten goede komen als ze vergelijkbare initiatieven nemen.

Tadesse Meskela

Tadesse Meskela is de algemene directeur (‘general manager’) van Oromia Coffee Farmers Co-operative Union, een partner van Oxfam-Wereldwinkels. Hij vertegenwoordigt 101 coöperaties en 74.000 koffieboeren. Samen met hun families vertegenwoordigt hij ongeveer een half miljoen mensen. Tadesse Meskela groeide op op het platteland in de buurt van Addis Ababa (de hoofdstad van Ethiopië), als zoon van een arme familie. Verscheidene jaren waren zij niet in staat schoenen voor hem te kopen en diende hij blootsvoets naar school te wandelen, elke dag 2 uur heen en terug. Hij studeerde hard en bemachtigde een beurs voor de universiteit. Na zijn studie richtte hij een soort coöperatie op, zodat de enorme sommen geld die betaald werden voor de diensten van tussenhandelaars en exporteurs bij de coöperatie konden blijven. In 1999 was Oromia Coffee Farmers Co-operative Union een feit. Intussen werkte de coöperatie mee aan de bouw van vier nieuwe scholen, 17 nieuwe klaslokalen en twee

4. Een methodiek bij 'Black Gold'

4.1 Materialen

- TV en DVD-speler
- DVD 'Black Gold' (Te bestellen in de wereldwinkel in je buurt. Een overzicht van alle wereldwinkels vind je op www.oww.be/winkels)
- Voldoende kopieën van de vragen over de film
- Blad met de vijf stellingen
- Voldoende kopieën van de quizvragen
- PC met internetaansluiting
- Groot wit blad (bijvoorbeeld achterkant poster)
- Lijm, schaar, pennen, papier, ...
- Magazines die verknipt mogen worden

4.2 Duur

Lestijd 1 en 2 (2 x 50')

Bekijk de film 'Black Gold'

Lestijd 3 (50')

Groepswerk (roterend)

Verdeel de klas in 4 groepen. Alle groepen doen alle opdrachten. Elke groep krijgt per opdracht 10 minuten. Daarna volgt een plenair moment waarbij de verslaggever van dienst verslag uitbrengt van de resultaten van het groepswerk.

Na het verslag verschuiven de groepen naar de volgende opdracht.

Lestijd 4 (50')

Speech in de klas

Elke groep bereidt een speech voor de Internationale Koffie Organisatie voor. Deze voorbereiding kan tijdens het eerste en het tweede lesuur gebeuren of als opdracht meegegeven worden naar huis. De verschillende groepen brengen de speech voor in de klas.

4.3 Groepswerk (roterend) - Lestijd 3

Vooraf: verdeel de rollen

De leerlingen verdelen binnen hun groepje de rollen:

- iemand bewaakt de tijd,
- iemand zorgt ervoor dat alles rustig verloopt,
- iemand let erop dat alle vragen aan bod komen en iedereen zijn zeg kan doen,
- iemand noteert de antwoorden,
- iemand brengt verslag uit.

Bij elke ronde kunnen deze rollen roteren. Maar ze mogen ook gedurende de gehele activiteit behouden blijven.

Vooraf: richt de klas in

Voor het groepswerk richt je de klas best in met vier tafels en daar rond het benodigde aantal stoelen. De leerlingen verplaatsen zich na elke ronde. Zo kan je op voorhand het benodigde materiaal per opdracht klaarleggen. Voor de speech kan je de klas aankleden als conferentieruimte. Plaats een spreekgestoelte vooraan de klas en laat de leerlingen zich inleven in de rol van deelnemers aan de ICO. Een aantal kostuumvesten, stropdassen, mantelpakjes of aktetassen kan hier wonderen doen.

Groep 1: Algemene vragen over de film

De groep discussieert over de vragen, maar elke leerling schrijft het eigen antwoord op. Bij de rapportering laat je bij elke vraag een andere leerling aan het woord. Er zijn geen juiste of foute antwoorden.

GROEP 1

1. Was de film wat je ervan verwacht had? Waarom wel/niet?

2. Kon je je in de film inleven? Waarom wel/niet?

3. Wat is je aan de film bijzonder bijgebleven? Waarom?

4. Welk genre is deze film? (antwoord: documentaire)

5. Wat vond je van de manier waarop alles in beeld werd gebracht? Verzorgd, slordig, esthetisch, gevarieerd, strak, rustig, ...?

6. Herken je zaken uit de film? Zijn er overeenkomsten tussen wat je te zien krijgt en je eigen leven of helemaal niet?

7. Verandert deze film de manier waarop je naar koffie kijkt? Hoezo?

Groep 2: Vijf stellingen

De leerlingen mogen één stelling kiezen uit de vijf onderstaande en erover discussiëren. Eén leerling neemt de rol van moderator op zich. Let wel: bij de rapportering moet de groep tot een consensus zijn gekomen en de conclusie duidelijk beargumenteren. Leerlingen mogen ook het internet of andere naslagwerken gebruiken om hun argumenten te staven.

GROEP 2

1. Het is goed dat de boeren een lage prijs voor hun koffie krijgen, zo betalen we ook zelf minder in de supermarkt.

2. Wij, koffiedrinkers, kunnen een invloed hebben op de prijzen die de boeren voor hun koffie krijgen.

3. Boeren die koffie telen, schakelen best over naar een ander product waarvoor ze een betere prijs kunnen krijgen.

4. Als we de honger uit de wereld willen, moeten we onze landbouwoverschotten onder de vorm van voedselhulp aan het Zuiden wegschenken.

5. Subsidies zijn een goed instrument om de eigen landbouwers te ondersteunen.

Groep 3: Quiz

De leerlingen beantwoorden een aantal meerkeuzevragen. Laat hen de mogelijkheid om het internet als bron van informatie te gebruiken.

GROEP 3

Vraag 1. Wat bedoelt men in 'Black Gold' met de 'green room'?

1. Een nieuwe winkelformule voor ambitieuze bloemisten in Nederland

2. Een serre waarin groene koffiebonen rijpen

3. Onderhandelingen tussen een aantal regeringsleiders binnen de WTO die plaatsvinden achter gesloten deuren

4. Een kamer die wordt ingericht volgens een aantal ecologische principes

Vraag 2. Wat is het totale aandeel van Afrika in de wereldhandel?

1. 27 procent

2. 1 procent

3. 10 procent

4. 33 procent

Vraag 3. Waar werd voor het eerst de werking van koffie ontdekt?

1. Ethiopië: een geit knabbelde van wilde koffiestruiken en bleef zo wakker dat zijn baasje het ook probeerde

2. Mexico: tijdens rituelen mochten enkele Azteekse hogepriesters een aftreksel van de koffiestruik drinken

3. Griekenland: bij de Oude Olympische Spelen (2.500 jaar geleden) werd cafeïne ontdekt als dopingproduct bij atleten uit Sparta

Vraag 4. Wat is 'papier koffie'?

1. Economische term voor een aandeel in een koffiebedrijf

2. Populaire term in Zuid-Europa voor cafeïnevrije koffie

3. Koffie die door speculanten op de beurs wordt gekocht en weer verkocht

Vraag 5. Wat is de ICO in Londen?

1. Ideal Coffee Operator: het meest gesofisticeerde koffie-apparaat ter wereld

2. International Coffee Organisation: de grootste intergouvernementele organisatie voor koffie

3. Integral Coffee Orgasm: de toestand die je bereikt na het drinken van 8 liter Ethiopische koffie van hoge kwaliteit

4. Initial Coffee Origin: label op koffie dat aangeeft dat het gaat om koffie uit Ethiopië, de geboorteplaats van de koffie

Antwoorden

1 – 3

2 – 2

3 – 1

4 – 3

5 – 2

Groep 4: Maak een collage

Deze opdracht is een opdracht voor de hele klas. De bedoeling is dat de verschillende groepen één collage maken die verband houdt met de inhoud van de film. Ze mogen hierbij gebruik maken van de tijdschriften die klaarliggen op de tafel. De eerste groep gaat van start met de collage, de tweede groep werkt verder op wat de eerste groep heeft gemaakt, ... Elke groep kan op het einde gebruik maken van de collage om zijn speech kracht bij te zetten.

4.4 Speech in de klas - Lestijd 4

Na het bekijken van 'Black Gold' (lestijd 1&2) en het uitvoeren van de opdrachten (lestijd 3) brengen de leerlingen een speech naar voor in de klas. Ze krijgen de kans om de ICO (International Coffee Organisation) toe te spreken: wat zouden ze graag vertellen, welke vragen willen ze stellen? De leerlingen bereiden een speech voor van maximaal 10 minuten. Ze kunnen hierbij gebruik maken van de collage die ze ontwierpen. De groep kan samen spreken of één of meer afgevaardigden aanduiden.

4.5 Wat kan je nog meer doen in de school?

- Doe op 10 mei 2008 mee met je school aan de Internationale Dag van de Fair Trade. Voorzie alvast voldoende stoelen. Meer weten? Surf naar www.oww.be of ga langs in de wereldwinkel in je buurt.

- Doe de shake! Tijdens de week van de eerlijke handel (1 tot 11 oktober 2008) gaan verschillende scholen in Vlaanderen de uitdaging aan het wereldrecord worldshake schudden te verbreken. (Het record van 2007 staat op naam van het St-Bernarduscollege te Oudenaarde met 1704 schudders). Ook andere originele uitdagingen kunnen natuurlijk. Laat je inspiratie alvast de vrije loop.
- Ga van start met een wereldwinkel op school. Zo engageer je je school voor eerlijke handel. Meer info: www.oww.be/wereldwinkelschool of mail naar scholen@oww.be.
- Maak gebruik van het educatief en informatief materiaal van Oxfam-Wereldwinkels vzw. Een overzicht kan je vinden op www.oww.be/infomateriaal.

4.6 Alternatieve korte methodiek

Heb je niet de tijd om de volledige methodiek te doorlopen? Dan kan je de film bekijken en als naverwerking een stellingen-spel spelen. Schrijf de vijf stellingen (zie: Lestijd 3, Groep 2) op het bord. Verplaats banken en stoelen, zodat er in de klas voldoende ruimte is om rond te lopen. Aan de ene kant van de klas hang je een groen bordje (helemaal akkoord), aan de andere kant een rood (helemaal niet akkoord). Leerlingen kunnen hun mening geven door achter het groene of rode bordje te gaan staan. Maar een mening is niet altijd zwartwit, dus kunnen leerlingen zich ook plaatsen op de as tussen groen en rood. Hoe meer naar groen, hoe meer ze zich akkoord verklaren, en omgekeerd. Meninge kunnen ook veranderen: geef de leerlingen de mogelijkheid om tijdens de discussie van plaats te veranderen.

Vraag de leerlingen waarom ze zich op die plaats in het lokaal bevinden. Laat hen argumenteren. De andere leerlingen krijgen de kans om tegen te argumenteren en/of vragen te stellen. Hieronder vind je achtergrondinformatie bij de vijf stellingen.

4.7 Achtergrondinformatie bij de vijf stellingen - Lestijd 3

Stelling 1

Het is goed dat de boeren een lage prijs voor hun koffie krijgen, zo betalen we ook zelf minder in de supermarkt. Ondanks de lage prijzen aan de producent betalen consumenten toch meer voor hun koffie. De eindprijs van oploskoffie op het schap in de supermarkt is de voorbije kwarteeuw met 300 procent gestegen. Deels heeft dit te maken met stijgende transportkosten en hogere uitgaven voor de verwerking en de verpakking. Maar voornamelijk is de hogere eindprijs te wijten aan de hoge winstmarges van verwerkers en distributeurs. Nestlé maakt naar schatting een winst van 26% op zijn oploskoffie Nescafé. Joseph Nkandu, voorzitter van NUCAFE (National Union of Coffee Agribusiness and Farm Enterprises) uit Uganda: "Is de prijs voor een kopje koffie in België de voorbije jaren nu zo opvallend gedaald? Natuurlijk niet. Hoe verklaar je dat, wetende dat de internationale koffieprijzen, en dus ook het inkomen van onze koffieboeren, enkele jaren terug volledig zijn ingestort? Wie strijkt dan de winsten op? Juist!"

Stelling 2

Wij, koffiedrinkers, kunnen een invloed hebben op de prijzen die boeren voor hun koffie krijgen.

Dankzij eerlijke handel heeft het Noorden een rechtstreekse impact op de levensstandaard van tienduizenden koffieboeren

in het Zuiden. Door te kiezen voor fairtradekoffie stimuleert de consument deze sector en genieten meer boeren van een menswaardig inkomen. De keuze van de westerse consument voor eerlijke handel heeft rechtstreeks invloed op de lokale arbeidsmarkt en de ontwikkelingsgraad van boeren in het Zuiden.

Stelling 3

Boeren die koffie telen, schakelen best over op een ander product waarvoor ze een betere prijs krijgen.

Diversificatie van producten is een manier voor boeren om het hoofd te bieden aan de prijsschommelingen op de markt. Bovendien maakt diversificatie een land minder afhankelijk van één of enkele grondstoffen. Maar overschakelen op een andere grondstof is niet zo eenvoudig als het lijkt. Op middellange termijn zijn de prijsschommelingen dramatisch voor een economische planning. Ethiopië is een goed voorbeeld. In 1989 was de koffieprijs hoog en haalde het land 382 miljoen dollar, ongeveer tweederde van zijn exportinkomsten, uit koffie. In 2001 bleef daar nog 145 miljoen dollar van over en had Ethiopië plots een derde minder inkomsten. Rekening houdend met het feit dat een koffieplant drie jaar nodig heeft voor een koffieboer kan oogsten, blijft de overschakeling op producten die op de lokale en internationale markt minder voorhanden zijn, een risicovolle gok.

Grafiek: De evolutie van de koffieprijs tussen 1975 en 2006

Stelling 4

Als we de honger uit de wereld willen, kunnen we best onze voedseloverschotten onder de vorm van voedselhulp aan het Zuiden wegschenken.

Voedselhulp kan een omgekeerd effect op de situatie in het Zuiden hebben. Gratis voedsel kan lokale landbouwmarkten ontwrichten. Handel is belangrijker dan hulp. Eerlijke handel kan ervoor zorgen dat boeren zelf hun inkomsten genereren en op die manier een menswaardig leven leiden. Gratis voedsel zorgt ervoor dat mensen niet langer de landbouwproducten van hun lokale boeren kopen, zodat deze geen inkomsten meer verkrijgen. Afrikaanse ministers eisen een rechtvaardige wereldhandel: 'trade not aid'.

Een stijging van 1 procent van het aandeel van Afrika in de totale wereldhandel zou ongeveer 70 miljard dollar per jaar genereren, vijf keer zoveel dan wat het continent ontvangt aan hulp.

Stelling 5

Subsidies zijn een goed instrument van de overheid om de eigen landbouwers te ondersteunen. Regio's die het zich kunnen veroorloven, voorzien in subsidies om de lage prijzen voor landbouwers te compenseren. Er is niets mis met subsidies, zolang ze de markt niet verstoren. Producten van gesubsidieerde boeren in het Noorden, zoals graan, suiker, melkproducten, kippen en vlees, worden tegen spotprijzen of onder de vorm van voedselhulp uitgevoerd naar ontwikkelingslanden. Ze ontwrichten daar op veel plaatsen de lokale markten of worden er goedkoper verkocht. Ze zijn goedkoper om meerdere redenen: door de export- of inkomenssubsidies, door de efficiëntere productie, omdat het gaat om restproducten die de Europese consument niet lust, ...

Ontwikkelingslanden hebben niet de mogelijkheid om hun boeren te subsidiëren. Vaak slagen ze er ook niet in om hun markten af te schermen omdat de internationale financiële instellingen van wie ze steun ontvangen hen verplichten een liberaliseringskoers te varen of omdat de liberalisering wordt opgelegd door vrijhandelsakkoorden.

4.8 Achtergrondinformatie bij de speech - Lestijd 4

De Internationale Koffie Organisatie (ICO) is de grootste intergouvernementele organisatie voor koffie. Het ICO werd opgericht door de Verenigde Naties in 1963 omwille van het grote economische belang van koffie. De 77 leden (koffie-exporterende en 32 -importerende landen) kiezen een of meer vertegenwoordigers. Dat kan een regeringsmedewerker zijn maar ook een producent of een bedrijf. Een bekend voorbeeld van een grondstoffenakkoord is het Internationaal Koffieakkoord (ICA). Zes Internationale Koffieakkoorden werden tot nog toe gesloten, het laatste liep af in september 2007. Tot 1989 diende het ICA om overaanbod te voorkomen. Landen kwamen overeen om een 'rechtvaardige hoeveelheid' van hun productie voor export niet te overtreffen. Als de prijzen boven de afgesproken prijsvork kwamen, mocht er meer koffie worden uitgevoerd om aan de vraag te voldoen. Maar de landen hielden zich niet altijd aan de afspraken en voerden soms toch meer uit dan overeengekomen was. Zo kwam er opnieuw teveel koffie op de markt en was de minimumprijs niet meer houdbaar. Daarnaast kwamen er ook nieuwe koffielanden bij die vonden dat de quota niet eerlijk verdeeld waren. Nadat het akkoord in 1989 werd stopgezet, hebben de prijzen nooit meer het niveau van voor 1989 bereikt.

Het ICA bestaat nog altijd, maar de macht om de markt te reguleren is volledig uitgehold. Tegenwoordig beperkt het ICA zich tot de promotie van koffieconsumptie in de producerende landen, marktinformatie, beleggingen en kwaliteitsverbetering.

4.9 Verklarende woordenlijst

Meer info www.11.be

ACP-landen

Landen uit Afrika, de Caraïben en de 'Pacific' (Stille Oceaan) die voormalige kolonies van de lidstaten van de EU zijn.

Green room

Geijkte WTO-term om onderhandelingen in een kleine, besloten, uitgelezen groep aan te duiden.

Groen was de kleur van het behang van het kantoor van de directeur-generaal van de GATT, de voorloper van de WTO. De directeur-generaal nodigde de vertegenwoordigers van enkele landen uit in zijn kantoor om moeilijke knopen door te hakken.

De WTO-leden duiden de 'Green Room' niet aan; ze geven haar ook geen mandaat, maar worden wel verondersteld de uitkomst ervan als consensus te aanvaarden.

Internationaal Muntfonds (IMF)

Gecreëerd door de akkoorden van Bretton Woods om het nieuwe systeem van vaste wisselkoersen te beschermen. Vandaag is het IMF de politie en de brandweer geworden van het geglobaliseerde kapitalisme. Het IMF heeft als doel de internationale monetaire samenwerking te vergemakkelijken, de uitbreiding en de harmonieuze groei van de internationale handel te vergemakkelijken, de stabiliteit van de veranderingen te bevorderen en een multilateraal systeem dat de lopende transacties tussen de lidstaten regelt te helpen oprichten.

Minst Ontwikkelde landen (MOL)

De MOL beantwoorden aan een categorie die de Verenigde Naties definiëren op basis van drie criteria: het bruto binnenlands product (bbp) per inwoner, het aandeel van de verwerkende industrie in dit bbp en het alfabetiseringspercentage. Bij de creatie door de VN in

1971 omvatte de MOL slechts 25 landen. In 2007 zijn er 50, waarvan er 40 behoren tot de ACP-landen.

Wereldbank

Gecreëerd door de akkoorden van Bretton Woods als internationaal investeringsinstituut, met als doelstelling de heropbouw van Europa. Haar taken zijn ondertussen uitgebreid. De groep bezit een kapitaal, aangebracht door de lidstaten, en ontleent geld op de internationale kapitaalmarkten. De groep financiert vandaag sectorale projecten, openbare of private, in landen van de Derde Wereld en landen uit het Oosten.

World Trade Organisation (WTO)

De Wereldhandelsorganisatie trad in werking op 1 januari 1995. De instelling heeft vier opdrachten:

- beheer en controle van de vrijhandelsakkoorden
- balans van het handelsbeleid van de Lidstaten
- arbitrage van handelsconflicten tussen Staten
- uitbreiding vrijhandel door onderhandelingscycli

5. Aanvullende informatie voor de klas

5.1 Materialen van Oxfam-Wereldwinkels voor de 3de graad secundair onderwijs

Deze materialen zijn te bestellen in de lokale wereldwinkels. Een overzicht van alle wereldwinkels vind je op www.oww.be/winkels. De materialen zijn ook te ontlenen in de documentatiecentra van Kleur Bekennen. De volledige databank en adressen vind je op www.kleurbekennen.be.

Straffe Koffie

- dvd, 9 min
 - € 10 (artikelnummer 8044)
 - Met methodiekenmap gratis te downloaden op www.oww.be/infomateriaal_secundaironderwijs
- Eerlijke handel werkt! John Kanjagalie van onze Tanzaniaanse koffiëpartner Kagera vertelt het aan een knappe jongedame in een exotisch cafeetje. Inspirerende dvd met krachtige beelden.

Seed Satyagraha

- video, 20 min
 - €10 (artikelnummer 974)
 - Met gratis handleiding.
- Video over onze rijstpartner Navdanya in India: basmatirijst, de Groene Revolutie, biopiraterij, de patentenoorlog en de WTO.

Fair Trade in Choc

- cd-rom
 - individueel of in de klas te gebruiken)
 - €10 (artikelnummer 8027)
- Raf en Mich van Kommil Foo 'vertellen' eerlijke handel aan de hand van chocolade. Met de geanimeerde abc-quiz, een interactief spel, 'doctor choco', veel vragen en vooral veel antwoorden over Oxfam-Wereldwinkels. Digitaal cacaovermaak voor schoolbankzitters.

Freeze!

- interactieve tentoonstelling
 - reservatie: Jeugd en Vrede, 015/43.56.96
- De tentoonstelling verpakt eerlijke handel in een alledaagse en toch originele verpakking: vijf koelkasten. Streng verboden ergens niet aan te komen. Open de deuren, quiz elektronisch, hanteer het vergrootglas, spits de oren, test de reukzin en kam alle hoekjes uit. Zo kom je te weten waar eerlijke handel voor staat.

Pure Commercies

- boek, vierkleurendruk, A5, 104 blz
 - € 9,79 (artikelnummer 757)
- Jongerengids over eerlijke handel. Maak kennis met de alledaagse producten en ontdek de scheve wereld achter de blitse koffieverpakking. Speels en humoristisch.

Chocobasta! (Voor mij pure chocolade graag)

- zwartwitbrochure, A4, 56 blz
 - voor derde graad BSO en TSO
 - € 3 (artikelnummer 785)
- Brochure met quiz, achtergrondinformatie, werkbladen, stellingenspel, recepten.

Tof van Commerce

- boek, A5, 100 blz
 - € 5 (artikelnummer 19306)
- Centrum Informatieve Spelen en Oxfam-Wereldwinkels maakten

een verrassend boek met kleine en grote (h)eerlijke groepsspelen voor verschillende leeftijdscategorieën.

5.2 Andere relevante materialen

Deze materialen zijn gratis te ontlenen in de documentatiecentra van Kleur Bekennen. De volledige databank vind je op www.kleurbekennen.be onder 'educatief materiaal'.

Weg van de Koffie / El Camino del Café

- informatief boek (www.dewegvandekoffie.nl)

Fotograaf Olaf Hammelburg was de reisgenoot van koffie en bracht de weg van Putina Punco (Peru) naar Amsterdam in beeld, van de koffieboer naar de consument. De foto's leggen de poëzie van het productieproces vast, maar ook de harde realiteit ervan: het zware werk van de koffieplukkers, de balensjouwers en de vrouwen die met de hand sorteren. Het bevat naast de paginagrote foto's ook tekstbijdragen.

De Wereld aan Tafel

- rollenspel (Centrum Informatieve Spelen i.s.m. Plattelandsklassen)
- De klas wordt ingedeeld in drie groepen: de boeren uit het Zuiden, de boeren uit het Noorden en de wereldleiders. De boeren verbouwen landbouwproducten terwijl hun doen en laten voor een stuk bepaald wordt door de beslissingen van de wereldleiders. Zo komen de jongeren al spelend te weten hoe het is om boer te zijn in verschillende delen van de wereld en met welke problemen elk van hen te maken krijgt.

De zwarte oogst (Over de werking van de wereldkoffiemarkt)

- video, 27 min (met handleiding)

De video doet verslag van een concreet probleem uit de thematiek ontwikkelingseducatie. Het verhaal biedt een mix van cultuur, koffiemarkt en persoonlijk drama. De handleiding bevat aanvullende informatie over drie aanverwante thema's: de wereldkoffiemarkt, de eerlijke handel en de cultuur van de Ganigastam in Papoea-Nieuw-Guinea.

5.3 Interessante links

www.blackgoldmovie.com

De website van de film. Met trailers, bronnen, een forum, ideeën voor actie, ...

www.oww.be

De website van Oxfam-Wereldwinkels. Met het volledige aanbod voor scholen en voorstelling van diverse projecten en educatieve materialen rond eerlijke handel.

www.maxhavelaar.be

Max Havelaar controleert of alle marktpartijen zich aan de contractueel afgesproken voorwaarden van eerlijke handel houden, maar is zelf geen handelspartij.

www.fairtrade.be

De website van Fair Trade Original, een Nederlandse fairtradeorganisatie

www.11.be

De portaalsite van de Vlaamse Noord-Zuid beweging.

6. Bibliografie

- www.blackgoldmovie.com
- ABVV, 'GATS - Wij zijn geen koopwaar!', brochure (2003)
- Open Doek – Filmfestival, 'Moolaadé', leerkrachtenhandleiding (2004)
- Oxfam-Wereldwinkels, 11.11.11 en Vredeseilanden, 'Boeren strijden tegen vrijhandel' (2007)

Met dank aan Kleur Bekennen West-Vlaanderen

